

586433

П-401-Д

РК-9

ДНІ

ЄВГЕН

ПЛУЖНИК

ВИДАННЯ
ГЛОБУС

Як страшно! Людське серце
До краю обідніло.

П. Тичина.

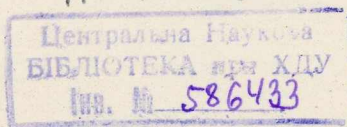
ЄВГЕН ПЛУЖНИК

Д Н І

ГЛОБУС
1926

02
2001

П-401-Д.

Київ. Окрліт № 15999.
Держтрест „Київ-Друк“
1-ша фото-літо-друкарня
Зам. № 473—2500.

ЛІРИКА

Я знаю,—
Перекують на рала мечі.
І буде родюча земля—
Не ця.
І будуть одні ключі
Одмикати усі серця.

Я знаю!
І буде так,—
Пшеницями зійде кров;
І пізнають, яка на смак
Любов.

Вірю.

Знаю, сіренький я весь такий,
Мов осінній на полі вечір...

— Тягарем минулі віки
На стомлені плечі!

Серце здушили мені—мовчи!

О, майбутнє моє прекрасне!

Чуло серце тебе вночі,

Що-ж,—нехай собі серце гасне!

Хтось розгорне добу нову

— І не біль, і не гнів, не жертва!

Воскресінням твоїм живу,

Земле мертва!

Я—як і всі. І штани з полотна...

І серце моє ноган...

Бачив життя до останнього дна
Сотнями ран!

От! І не треба ніяких слів!—

За мовчанням вщерть зголоднів.

Зійде колись велетенський посів
Тишею вірних днів!

Ось і не треба газетних фраз!

— Біль є постійно біль!

Мовчки зростає десь новий Тарас
Серед кривавих піль!

Знаю, сіренький я весь такий,
Мов осінній на полі вечір...

— Тягарем минулі віки
На стомлені плечі!

Серце здушили мені—мовчи!

О, майбутнє моє прекрасне!

Чуло серце тебе вночі,

Що-ж,—нехай собі серце гасне!

Хтось розгорне добу нову

— І не біль, і не гнів, не жертва!

Воскресінням твоїм живу,

Земле мертва!

Я—як і всі. І штани з полотна...

І серце моє ноган...

Бачив життя до останнього дна
Сотнями ран!

От! І не треба ніяких слів!—

За мовчанням вщерть зголоднів.

Зійде колись велетенський посів
Тишею вірних днів!

Ось і не треба газетних фраз!

— Біль є постійно біль!

Мовчки зросте десь новий Тарас
Серед кривавих піль!

Для вас, історики майбутні,
Наш біль—рядки холодних слів!
О, золоті далекі будні
Серед родючих вільних нив!

Забудь про надхненні свята,
Що в них росила землю кров!
Мовчи, мовчи, душе підтята,—
— Агов!

Якийсь дідок нудний напише,—
Війна і робітничий рух...
О, тихше!
— Біль не вщух!

Уночі його вели на розстріл.
Хтось тримав ліхтар мов смолоскип.
На неголенім обличчі гострі
Волоски...

Віддалік, немов цілком байдуже,
Офіцер димок цигарки плів.
Тільки неба хмарний, темний кужіль
Чув нудне і коротеньке—плі!

Відбулось. Мета моя далека,
Я такої смерти не боюсь!—
Зійде кров, немов всесвітня Мекка
Для твоїх майбутніх синів блуз!

Сідало сонце. Коливалися трави.
Перерахував кулі,—як раз для всіх!
А хто з них винний, а хто з них правий!—
З-під однакових стріх.

Не схибить куля,—не стогнатимуть довго.
Подивилися,—поле! Ромен з трави...
Передній, мабуть, ходив,—так човгав:
Черевики скривив.

Сховалось сонце. Сутініло помалу.
Час-би й росі!
А хтось далеко десь генералу:
— Усі.

Впало—ставай до стінки!—
Сперся плечем на ганок...
Тільки й згадав,—у жінки
Грошей нема на ранок.

І ні жалю, ні болю.
Бачив,—ногана наставив...
Ніби виконував ролю
В нецікавій виставі.

Тільки й думок,—на ранок
Хліба нема у жінки...
Ганок.
Труп біля стінки.

А він молодий-молодий...
Неголений пух на обличчі.
Ще вчора до школи ходив...
Ще, мабуть, кохати не вивчив...
Так очі-ж навколо лихі...
Крізь зуби один — розстріляти!
... А там десь содома дахів...
... А там десь Шевченко і мати...
Долоню на чоло поклав;
Крізь пальці майбутньому в вічі...
Хвилина текла, не текла...
Ноган дав осічку аж двічі...
А втретє... І сонячний сміх
На драні упав черевики...
І правда, і радість, і гріх,
І біль не навіки!

Притулив до стінки людину,
Витяг ногана...
Придивляйсь, дітлоха, з-за тину,
— Гра бездоганна!
Потім їли яешню з салом,
До синців тисли Мотрі груди...
О, минуле! Твоїм васалам
І в майбутньому тісно буде!

Мабуть дуже йому боліло:
Все облизував губи. Потім затих.
Невеличке на розі тіло
Не спитають більш,— за яких!

Дуже просто. Гостренька куля
Заступила йому далечинь.
— Серце днями собі намуляв,—
Спочинь!

Подивіться, кому кортіло
Подивитись за межі дат,—
Непотрібне на бруці тіло,
А над тілом—плака..

Ще в полон не брали тоді,—
Приліпили його до стовпа...
На землі від крові рудій
Кривава ропа...

А він був молодий такий!
Цілував, мабуть, гаряче...
Довго, довго йому круки
Випивали світло з очей!

А тепер там зійшов полинь.
Телеграфні стовпи...
Загубився селянський син,—
Відробив!

Був це хлопчик лагідний і тихий,
Як сосновий у безвітря ліс...
(Для якоїсь радості і втіхи
Кожний з нас у дні прийшов і ріс).

А сімнадцятий минув, зустрінув
Наречену,—кулю за Дніпром.
— Обертайся, земле, без упину!
Припасайте, припасайте бром!

Ах, цей хлопчик лагідний і тихий,
Що над степом ранній біль простер!
Для якої радості і втіхи
Кожний з нас приходив і росте?

Зціпив зуби. Блідий—блідий!
За байраком село палало.
Хтось прикладом у спину,—йди!
— Вас чимало!

Сухо чмихнув старий ноган
(Перша нота нової гами...)
Надвечірній лягав туман
Над житами.

Хтось один засвистав матчиш.
На тачанки!—й шукай, де знаєш!
Поле, поле!

Чом ти мовчиш!
— Не ридавш?

Зустрів кулю за лісом.
Саме там, де посіяв жито!
За яким бісом
Стільки було прожито!

Прийшла баба, поголосила...
Невеличка дірка поміж ребер..
Ну, звичайно,—краса і сила!
Marche funèbre!

Де коноплі були,—батарея.
За клунями—чати
Може, „Портрет Доріана Грея“
Почитати?

О, майбутнє моє! Для тебе—
Тисячі слів подужав!—

Нащо-ж в'їлись до самого серця
між ребер

Кулі та нужа?

Ні словечка йому не сказав старий.
Мовчки вивів коня за ворота.

Потихеньку осіння лилася згори
На степи позолота.

А коли упав перший у жовтні сніг,
Лист прийшов весь пом'ятий:
За далеке майбутнє ліг
В бур'ян головою спати.

До товару... По воду... А день за днем...
Знов подвір'я взялось травою...
Серце, серце! З твоїм вогнем —
— У бур'ян головою!

Там, де полягли вони за волю,
Буряки тепер для цукроварні.
І не треба сліз. Не треба болю.
— Іншим дні прозорі, тихі, гарні.

Скінчено. Записано.—І крапка.
— Спочивайте, стомлені над міру!
...Розгортає знов іржава сапка
Землю від утоми сіру.

Розминувся зі мною сон.
Дні повій, галіфе й героїв...
Хто у сквері під цей газон
Грунт угноїв?

Певне, мріяв,—ось прийде час...
Рости, травко зелена!
Що-ж! Шенелька його як раз
І на інші рамена.

Тільки гудзик приший новий,—
Та і мрій собі серед буднів..
Ви!
Майбутні!

Одірвались від днів слова,
В'януть собі по книжках, а у днях,
мов у темному лісі!

Радість у мене нова,—
Дощ осінній по стрісі.

Брешете ви, кому ясно усе!
Перед мрією всі ми ниць!

Дні! який це музей
Дрібниць!

Читаю Сінклера й ходжу на Біржу Праці.
А виріс мрійником серед гаїв на Пслі...
Та від минулого тільки шкільний Горацій
А про майбутнє—кілька тисяч слів.

Колись наважуся—заплющу серце й вуха!
Мета однакова—чи ця, чи та.
Ах, про майбутнє все я переслухав,
А про минуле все перечитав!

І Попоїм, посплю... Щасливий ніби.
Роздобув собі штани нові!
Тільки очі так немов у риби,
Та на в'язах мультко голові.

Дотягнусь, пурну і буде тихо!
Мудреці!

Через віщо серце ніби віхоть
У чужій невимитій руці?

Розпочинає дні гудок о шостій,
Коли роси ще вітер не допив,
А там, вгорі, такі ясні і прості,
Пливуть рожеві зграї голубів...

Ще пішоходи холодком укриті,—
На передмісті десь ірже лоша...
І хочеться сказати кожній миті:
Не поспішай!

Але вже в'ється порох над базаром,
І синьоокий ранок мов засліп...
І закиплять, я знаю, незабаром
Купівля й продаж — боротьба за хліб!

І я іду, щоб десь продати м'язи,
Ще від учора стомлені напів...
І гаснуть, бліднуть відблиски топазів
На крилах голубів...

Торгуємо усім, чим тільки можна,—
Словами, дровами, життям, сукном...
Та на аршин лягла рука не кожна,
— Як і раніше мрію за вікном.

Що я продам? Мій крам—від мрій утома,
Широке серце й бідний оливець!
Річ світова і річ давно відома—
Який вже там ще й з мрійника купець.

Та знаю, вірю — через дні і муку!—
Ось підпереже землю мить така,—
І над базаром стисне мрійну руку
Упевнена долонь робітника!

Папірос кому! Папіроси!
Шльоп! Ляп! по калюжі... Коробок у руках.
Це-ж хто не зовсім босий,—
На візниках!

Саме отут на розі
Перша упала за волю кров...
Припасайте по змозі
Хліба та дров!

Бились, як леви, матроси!
З ними татусь!
А тепер — без руки...
Папірос кому! Папіроси...
Сірники...

Знов на сторінках ранні тіні
Покрали літери в очей...
Як непомітно вечір синій
Схиливсь до мене на плече!
Зіпрусь натовлений на лутку,
А там, де місто,—степ немов...
І чую, спогад, повний смутку,
В червоножилах тисне кров.
Промерзлий шлях... Швидкі тачанки...
І ось душа мала-мала!
А на снігу з чивієсь ранки
Кров везерунки запледа.
Мовчіть, умріяні сторінки!
—Я справжнім болем догорів!
... І знов за вікнами будинки
І мертве світло ліхтарів...

Це снилось?.. На тихім світанні
Багнети, і я біля стінки...
О, перші й довіку останні
Мої півхвилинок!

О ранки! Кінчається зараз
Вино нерозведене ваше!
... А в думці,—який тепер вираз
На очі нероблений ляже?

Це снилось? Не знаю. Не знаю...
І ось усміхнутись несила...
І ось не живу, не конаю...
О, правдо моя невесела!..

Питалась ласкаво,—чом, синку, ти зблід?

А слів не знайшов

І промовчав.

— На північ,

На південь,

На захід,

На схід

Над трупами вигуки вовчі!

Безсило повіки на очі впадуть,—

Старечі до рук моїх губи...

А бачу,—

Безкрайя скривавлена путь...

І трупи!

І трупи...

— Матусю! Хто очі мені замінив?

Всміхнеться, щоб сліз не побачив...

Сама—до вікна, до неораних нив—

І плаче...

Далеке майбутнє! скривавлену мить

Якими житами засієш?

... Ой, мамо! Чого це так серце болять,

Що й ти не зігрієш!

У дужих дні—немов слухняна глина,
Покірна волі й пальцям різьбаря;
А я схилюсь тихенько на коліна, —
Шумуйте, днів розбурхані моря!

Але не гнів, не заздрість і не втома
(Благословенний шлях, що ним іти!),—
Якась нова, словам ще невідома
Солодка мука здійснення мети!

Хай другим дні прозорі і покірні,
Нехай я сам покірний дням моїм!..
... О, днів прийдешніх обрії безмірні,
О, тишина моїх маленьких рим!

Плакала вона... Натомлену спину
День ховав за дахами дач.
А я з усіх фраз пам'ятав єдину,—
— Годі, не плач.

Годі? Не плач? Як це дико, їй-богу!
Ой, яке мертве усе в словах!
Взяти-б серце своє—й об підлогу!
— Ах!

Скрикнула-б раптом. В одну хвилину
Бачила-б верстви моїх шляхів...
Горбив день натомлену спину
Над горбами дахів.

Долі моєї ціна—
У повітовому місті осінь,
А вона витягла серце,— на!
-- Неціловане й досі!

От і упала на неї тінь!
От і знесилів.
Мало, мало хотінь!
— Сили!

А коли-ж сила уся —
Шклянка насіння?
Хоч-би вже спокій мені засяв,
Весно моя осіння!

Майже рік сиджу, мов кріт, на хуторі.
Вже й листів твоїх не відбираю.
Инколи копаюся у Мутері,
Та в пікет з одним знайомим граю.

От книжок коли-б хоч з пуд одержати!
Все-ж не Мутер цей! Та карт колоду...
Тихий я. Навіть не знаю, де вже ти...
Відчинив я осені господу!

Мертвий я. Це добре, ясно відаю.
Та і як, скажи, себе одуриш!
А проте, живу. Журюсь, обідаю...
О,—болить мені, єдина! Чуєш?

Здається, знову буде недорід:
Земля без снігу, а морози добрі.

Зблід

Обрій...

Вечеря тягнеться така нудна!
І страв і слів вживаємо потрошку.
І инколи, здається, не одна
Рука до вуст несе порожню ложку...

Старий мовчить. Не досить слів хіба?
Думки і ті розбіглися геть чисто!
Зими тієї згинула ряба,
А половину тепер відніме місто!

На поле вийшов,—зомлів:
Колос від колосу—чверть!
Висохло серце землі,
Кров'ю наповнене вщерть!

Кинув безсиле—агов!
Тільки луна, - ні душі!
Вигадки ранку мого
Смуток вечірній здушив!

Поле, і місто, і я—
Море моєї рідні!—
Хто з нас хоч хвильку стояв
Справді над мукою днів?

Пропало сіно! Тільки покосили,
А дощ його й прибрати не дає!
Вже третій день ллє з усієї сили,
А особливо на моє!

В долині саме. Їжте коненята!
Журюсь, лежу, й книжок нових нема...
А за вікном темнозелена м'ята
З-під стріхи краплі перейма.

Сьогодні день, здається, перший влітку
Полям засмаленим чоло омив;
Крізь дощову густу і рівну сітку
Запалилися ізмарагди нив...

А скоро неба жар громами вичах,
Вгорі веселкою лишивши слід,—
І у селян на стомлених обличчях
Не так помітно слово—недорід!

І жаб на луках оргія весела
Знялася з вечора така жива,
Що крізь всю ніч вигукували села,
Так ніби пошепки пісень слова...

А снилось так: гарячий з півдня вітер,
Коса гадюкою блищить в росі...
І у газет—нові колонки літер
Про те, що хліба вистарчить для всіх!

Находить дощ. Шумлять бліді берези...
Рвуть блискавиці сірих хмар рядно...
А дужий грім зустрів такі дієзи,
Що злякано дзвенить вікно!

Тікає день. Скриплять вози на греблі...
Під чередою стогне оболонь...
І раптом шріт—дрібні перлові краплі...
І знову вітер, гуркіт і огонь.

І вже туман пливе, бреде над полем,
Щоб за хвилину сонцем розцвісти,
Щоб навіть я з надією та болем
Твої старі перечитав листи!

Вже одспівали по дорогах гарби
Швидким жнивам мелодії свої,
І осени такі спокійні фарби
Ось-ось овіють небо і гаї...

І помандрують аж за сине море
Над смутком сел високі журавлі;
І хтось останній на полі дооре
Вузьеньку смужку вохкої землі...

Та може вітер, трубадур осінній,
Від поля співом мудрим пропливе —
Про те, що сховано в малім насінні
Життя нове!

І вийшов на поле, а поле—мертве...
Тільки на обрії трюхрукий млин...
Від серця-б щирого слова віддерти—
Такий натомлений!
Один!
Один...

І впав навколішки, і плакав ревне...
І чув, як лагідно ростуть жита...
І болем спокою себе упевнив,—
Криваво зрошена зросте мета!

—О, часе велетнів! Прости утому
Мені, найменшому з твоїх синів!
І невідомому в світах нікому
Мені день радісний яснів...
Яснів...

— Дозволь, натомлений край поля згину!
І на обніжкові простерся ниць.
І ніби поле все житами:—Сину,
І біль натомлених—майбутня міць!

... І ось ляжу,—родючий гній,—
На скривавлений переліг...
— Благословен еси, часе мій!
Навчи мене заповітів своїх!

Розцвітайте, нові жита!
... А на кожному колосі—мука моя...
О, во-істину час ратай!
Славословлю його ім'я.

Благословен еси, часе мій!
О, жорстокий! І весь в крові!
— Це нічого, що я мов гній—
Під посіви твої нові!

—Бо ось вірю, зросту колись,—
І до когось вітрами,—жни!
... Серце, серце моє! навчивсь
Тишини...

Люблю в уяві де-кілька сторінок
Історії назад перегорнуть:
Яснішає мені далека путь,
Що приведе на землю відпочинок!
Коли відчую я міцний зв'язок
Між днем біжучим і простором часу,
Такі упевнені стають відразу
Мій кожний порив, кожна думка й крок.

І ось старанно в пам'яті ховаю
Я спогади великі і дрібні—
Бо і минулі, і прийдешні дні —
Мов сходи ті, що я по них ступаю,
Де незліченні споминів скарби,
Часів минулих досвід і наука—
Мені єдина певна запорака,
Від помилок, що я їх був робив!

ГАЛІЛЕЙ.

„От ликующих, праздно болтающих,
Обагривших руки в крови
Уведи меня в стан погибающих
За великое дело любви“.

Некрасов.

По безмежних просторах знайома путь
Не втомила землю і досі,—
Бо ось знову дощі ідуть,
Осінь.

І коли повз кав'ярні, де теплі огні,
В черевиках іду подертих,
Чогось раптом спокійно-спокійно мені,
Чи то жити, чи вмерти...

Ах, ця осінь!

Це з нею постійно так:

Стисне серце в малий кавалок,—

І ось дні,—

Наче сірий тифозний барак,

А за вікнами плями галок.

Гей, спокійні, досвідчені! Всякі!

Ви!

Чиї щелепи, мов обценьки!

—Я тихенький, тихенький... Тихіш од трави..

Взагалі я дуже тихенький.

Не потрібно, звичайно, такої бридні

Тим, що мають нервову систему хорошу!

Ну, а я, хто обідає раз на три дні,

Інакше не можу!

Може й справді такий обиватель я,
Що весь біль мій—пальто без вати;
Тільки-ж може це з того, що я відтіля,
Де закон—не по разу вмирати!

Що я можу про себе сказати ще?
—Бути щирим—не всім зуміти!—
Хіба те, що під сірим вечірнім дощем
Десь на розі вити-б і вити.

Так, як вие на місяць голодний вовк,
Дужий пращур собаки!—

Не замовк,

Не замовк,

Не замовк

Голос споминів всяких!—

Крізь минуле і кожну хвилину нову,
Крізь кохання чую і книгу,—
Ау—у!

вовчий вигук.

Так, як вие дикун черношкірий десь
У байдужі вуха природі...
Ах, а знаю, дикун той сховався увесь
В моїм серці на споді!

Так, як вили колись і мої діди,
Називаючи вий цей співом,
Коли співів чужих сліди
Заливали червоним пивом!

Гей!

Та тільки-ж тихенький я...
І мені потихеньку вити
В мертві вуха нудних киян
Під осінній холодний вітер...

І такий я злидений увесь,
І убого мені, убого...
І Тичина, і Рильський, й Олесь...
І нікого-нікого...

Ну кому розповім я про ранній біль
І про віру мою у біль цей,—
Коли мрія загальна,—щоб вісім недінь
Та на одному тижні зряду!

Та й не треба нікому ніяких слів:
Міліярд дев'яносто чотири промови!
Головне—заробив і з'їв,
І щоб трошки здоровий!

Ну на чорта, встромившись в сівке пальто,
Комірком затуливши шию,
В гущу давніх повій і нових авто
Десь на розі безглуздо вию:

—Нехай буде воля твоя,
Часе мій,
На землі натовленій цій!
Комашинка маленька я
На твоїй байдужій руці...

Ой, упали-ж та впали криваві ро-и

На тихенькі-тихі поля...

Мій народі!

Темний і босий!

Хай святиться твоє ім'я!

Хай розквітнуть нові жита

Пишним цвітом нової слави!

Гей, ти, муко моя свята,—

Часе кривавий!

Убієнним синам твоїм

І всім тим,

Що будуть забиті,

Щоб повстати в безсмертнім міті,

Всім

Ім

— Осана!

Й раптом тиша мені незнана

Кривить сміхом покірний рот,—

Ах, і в серці гаряча рана—

Остогидлий всім анекдот!

Тоді бачу—в провалах камінних

Чудернацький дикий танець!

І нікому ніхто не винен,

І давно вже з нас кожний—мрець!

Танці... злидні... карати... парфуми...

Гаманці...

Гаманці...

Гаманці...

Як до речі вигукують думи

Десь на розі старці!

Пруть до церкви, на смерть, в ресторани...

Жруть, торгують собою, плюють

В непроміті, неславлені рани,—

Живуть!

Гей, ти вулице!

Потного м'яса

Безбережна, безкрая ріка!

Й над усім—два словечки з Тараса

І обмитий дощами плакат!

Ну кому це потрібно сьогодні?

Дурень той, хто ще й досі поет!

Вчора—модні частушки народні,

А сьогодні—

уривки з старих оперет!

Ет!

Нічні пригоди різні

Напрочуд дивовижні!

О, часе!

Часе мій!

Хоч ти почервоній!

Ах!

В яких таких словах,

В рядках, скажіть, яких

На розі днів моїх

Від болю закричу?

Мовчу.

І, як і всі, лечу
З землею в далечинь...
О, серце,—
 відпочинь!—
Закон.
Ти не одне—мільйон!
І не мільйон—світи
Палають до мети
Вогнем!
А щоб за сірим днем
Десь обрій не загиб,
Попросимо підєм
Чи не допомогли-б...
 Ното sapiens я...

—Хлип... хлип...
Дайте мені на хліб!
Кормителі!
Хай царствують ваші родителі
Вічно,
А я денно і нічно
За них
 хлип... хлип..
Дайте мені на хліб...
 Не минайте!

Темний я з болю—не бачу.
Радість останню трачу.
Чуєте: плачу,—
Хлип...
Хлип...

Дайте мені на хліб
На шматочок...

Матінки, мене пожалійте,
Батечки, мене научіте,
Як його в світі жити
Мені...

О, ні!
Не копійки брудні!
Дайте шматочок ширости!
О, коли-б серцем вирости
До безмежної,
 як біль, тишини!

Але мовчки проходять вони,
Кожний кожному завше далекий...
І вже вечір вохкий догнів,
І не сплять лиш аптеки...

Та ще серця самотній стук...
І лягає мокрий туман
На безлюдий майдан,
На брук...

Звук
Кожного
Кроку
Мертвий такий,
Так наче з боку
Минулі віки—
Вулиць провалля чорне...

Знову самотність знайома горне
До себе мою утому...
Що-ж, додому,—
Забудеться!

Так чого-ж тільки кожна вулиця
Серед ночі чужа й нова,
А до серця тихенько туляться
Незнайомі слова:

—Гей, ви села! Забуті ниви!
Чи на лоні-ж ваших годин
Десь розквіт хоч один щасливий
Вашим болем прекрасний крин?

Що я знаю? Нічого не знаю!
Взагалі я не знаю нічого...
Ах, я тільки конаю
Убого...
Ах, я тільки бажаю
Одного—
Тишини!
Хни...

Інтелігенщина ця вже!
Хоч-би форма якась нова!
Просто завше
Нудні слова!

Кооператор один знайомий
(Сірий костюм, рукавички, бриль)
Говорив мені:

—Вам двадцять сьомий,
А ви й досі ще гниль!
Зрозумійте-ж, що має рацію
Зараз бути лиш той,
Хто кохає кооперацію
Або має авто!
О!

А над містом пливуть тумани...
Орбітою лине земля...
Як тихо безлисті каштани
Шумлять...

Десь зерно під ораним хутром
Вже, певно, рости почало...
А ніч так спокійно і мудро
До мене схилила чоло...

О, ноче!
Ти чуєш, як стогне
Жадана моя тишина?
—Бо істини вічної вогник
Дорівнює жмені пшона!

О, ноче! А хто-ж тому винний,
Що ближче, ніж вічність,—куліш,
І мрія буває—двугривений?
—Чого-ж ти мовчиш?

Чого не ричиш
Над нами
Громами
Так,

Щоб змішались до купи гами,
Щоб догори ногами
Все!

Хай тоді день несе
Зойки! Нехай ридають!
Може-ж хоч так пригадають,
Що серце в людини в!

Бачиш,—гние
І досі
На розі
Каліка безногий?
І це там, де усі дороги
У прекрасну ведуть далечинь?
Так з яких-же таких причин
Простягає огризок людини руки,
Тільки що не хапає за брюки
—Кумедний такий!

А навколо плювки...
Бруд з усіх місць...
Певне, що нелегкий
Хліб
Ість!
О!

То-ж бо й воно!

Ах, який це сюжет для кіно!
Які побутові трюки
Може дати, наприклад, безрукий,

Що з очима повними муки
Віє в пики фарбованих баб
—Цигарки гостабфаб!

Ех!

А ще краще сліпець біля тину
Що, зігнувши дугою спину,
Віє кожну хвилину
—„У каміна“.

А хвилина
Годину
Непомітно за руку веде...
І ніде
Не спочину!
Ніде
До загину...
Ніде!

І обличчя моє бліде
Не одягне ніколи усмішки,
Що бувала колись у людей
Над сторінками мудрої книжки...

Ах, ця мудрість!
—Десяток слів.
Ну навіщо поеми й промови?
Головне—заробив і з'їв
І щоб трошки здоровий!

І тоді вже, ноче, дивись,—

Не врятують наради й накази,
Коли там, де серце колись,
Буде клаптик такої фрази!

І не вірю, не вірю—ні!—
Що сотворить добро недобрий!

І погасли по вікнах огні...

І туманиться обрій...

Місто спить.

І стоїть

На сторожі

Біля нього

Засмучена мить...

І болить

І болить

І болить...

—О мій болю!

Ти днів моїх радосте!

В далечінь тебе час несе,—

Може там колись з тебе виросте

Виправдання за все!

О, мій болю!

Єдиний!

Прекрасний!

Жертва моя далеким братам!

Там—

Біля ніг нової людини!—

Згасни

Коло радісних брам!

А я тобі дні віддам,—

Славаю тебе, великий!

Вірю,—сльоза одинока каліки

Важить більш, ніж промови, баланси
і тисячі віршів і драм!

Там—

Вам,

Нам,

Тобі,

Мені

Їм—

Гей—

Всім,

Всім,

Всім,—

Так буде:

Прийдуть дужі щасливі люди;

А земля така й не така:

І машини прекрасні всюди,

И без мозолів кожна рука ..

І ось сядуть вони на квітчастих луках,

І розступиться час

... і в крові, на Голготі в муках
узять нас.

Тоді голос—від моря до моря:

— Що з вас кожний робив тоді,

Як творилося наше вчора

На землі від крові рудій?

І ось вийдуть похмурі й скажуть:

— Ми

Не хотіли, щоб правду нашу
Витягали з п'їтьми!

Знали смак у коханні й лікері,—
Та чи винні-ж у тім, скажіть,
Що не знали зовсім про двері,
Що вели за біжучу мить?

Ну, пороли там часом .. Одне,—
Не звертались ніколи „на ти“!
Й раптом крикне хтось нетерпляче:
—А женіть їх під три чорти!

Тоді вийдуть горді, мов льви!

І не я... і не ви...

Інші.

Скажуть:

— Ми ті,

Хто вірні меті

Йшли безупинно до неї!—

З темних проваллів на скалі круті

Світлом безсмертним укриті—

Гей, через кров, через трупи братів!—

Кожний хотів

Перший меті

Кинуть під ноги лілеї!

Ми умирали за неї!

Ми убивали для неї!

Ми їй усе, що могли, віддали!

Так, наче кожен малий—

Очі у всіх змолодніють!

—Благословенний, коли

Здійснену бачиш надію!

Хором земля й небеса:

—Благословенні до віку,

Хто себе кров'ю вписав

В книгу безсмертя велику!

Далі посунуть без ліку,

Збившись безглуздо до купи,

Трупи,

Яких я що-дня зустрічаю

Після вечірнього чаю

На пішоході...

Годі!

Довго тягтиметься мить...

Вітер неначе безкрилий...

Потім до них: ідіть,

Бо не відали ви, що творили!

А після них...

тоді...

Вийдемо ми, бліді...

Я і ті,

Хто зі мною...

Ті, що в житті

Похилились травною!

І бліденькі-бліденькі ми всі...

І такі якісь... непомітні...

А навколо у всій красі
Часи заповітні!

І здається спокійно-спокійно нам...
І сказати нам зовсім нічого...
Ах, що вічно щасливим братам
До нашого болю вічного!

І тоді говоритиму я
(Ой, ти доле моя!)—
так приблизно:
—Не дивіться на нас так грізно!

Ми тихенькі, тихенькі...
Як шепіт трави...
Ми той гній, на якому ви
Виросли пізно.

Не герої, не жертви... ми так собі...
Ті сіренькі, маленькі люди,
В кого серця гарячий бій
Болем виснажив груди!

І боліло, боліло нам
Там...
в днях...
Ах!
не треба!

Під наметом нового неба,
На просторах полів нових—
Нині відпускаєши рабів твоїх
Часе!

Бо ми бачили муку твою —
І вірили в радість!
Бо ми бачимо радість твою—
Змучені...
І нам скажуть тоді—відпочиньте!

Ах, ноче!
Вибач, що так охоче
Я розв'язав свого язика!
Це вже звичка в мене така—
Поговорити!

Тай не всім-же діло робити:
Безробітний я третій рік—
От і звик.

І признатись—інтелігент...
Ну, і всякі такі слова...
Та й до того ще на момент
Завернулась мені голова.

Це вже наслідок недокрів'я:
Не багато хліба в півхунті!
Пам'ятаєш таке прислів'я—
Transit gloria mundi...

А проте це, звичайно, дурниця!
Просто в серці мені убого.
Спіть спокійно, кому ще спиться—
Гільки й всього!

Бо не стане чекати мить,
А то більше година,
Через те, що когось болить,
Що конає людина!

Тай нічого мені не треба!
Маю примус, ковдру й кімнату...
Навіть латку осіннього неба
Димарями прип'яту!

І я зовсім, зовсім спокійний!
Ах, яка це безсмертна гармонія—
Революція, голод і війни
І маленького людського серця агонія!

Гей, ти серце! Спокійно виконуй
Певну кількість ударів своїх!
— Розподілено всім по закону
Біль і радість, утому і сміх!

І пливу я у безвість з землею
По орбіті, що пише вона!
А над нею,
під нею,
за нею,—
тишина,
тишина,
тишина...

А живу я на поверсі шостому,
І живу від доби до доби,

І живу я, звичайно, по простому
Так, аби...

Раз на тиждень виходжу з дому,
Одягнувши пальтисько руде,
Повз вітрини тягну утому,
Куди шунок усіх веде:

Ставлю явку на Біржі Праці...
Й знов вертаюся у свій куток,
Де без сну на твердому матраці
Передумано стільки думок,

Що, коли підійду серед ночі
До знайомого добре вікна,
Бачать болем засмучені очі
Тишину до останнього дна!

Місто спить. На покрівлі іржаві
Віє вітер туманом вгорі...
І як в кожній культурній державі
Де-не-де миготять ліхтарі...

Позіхаючи, ходять дозорці,
Людський сон стережуть і майно—
По їдальнях недоїдки порцій,
У вітринах калоші й вино!

А за стінами— з храпом і свистом,
Сплять натомлені, потні, брудні,
Хто з прокльонами, з радістю, з хистом
Під майбутнє угноював дни!

І плывуть вони разом з землею
По орбіті, що пише вона...
А над нею,
під нею,
за нею, —
тишина,
тишина,
тишина ..

А там, вище, в безодні туманній
В тишині, як на лоні мети,
В золотсяйнім блискучім убранні
Плинуть інші далекі світи...

І такий я маленький без краю...
І про біль свій кому розповім,
Що я з нього безглуздо конаю
У кутку на матраці твердім!

О, далекі! Майбутнє безкрає!
Це для вас, — о, я знаю, — для вас
Свій терновий вінок посипає
Конфеті мій скривавлений час!

Й раптом ніч розриває на клоччя —
Сміх не сміх і гроза не гроза —
Дика пісня — голодна і вовча!
— Прокидається в місті базар.

Ічиєсь закривавлені лапи,
Тіні творчої вічно руки,

Сіють рясно на дрантя й єдваби
копійки,
копійки,
копійки...

На посади... В церкви... В ресторани...
Жруть... Кохають.. Крізь зуби плюють
В непромиті неславлені рани...
— Живуть!

Поруч злиднів — карати, парфуми...
Гаманці...
Гаманці...
Гаманці...

Як до речи вигукують думи
Деся на розі старці!

Упаду на холодну підлогу —
Сіро нидіє ранок в вікні, —
І молюся — не чорту! Не богу! —
А очам моїх змучених днів!

— О смутні і прекрасні до віку...
Через муку, утому і кров
Хай побачите справді велику
Невмирущу, як вічність, любов!

А мені вже — нічого й нікого...
Як трава, я тихенький такий...
І до мене довірливо й строго
Посміхнуться далекі віки...

А вгорі, в далені, наді мною,
—Неприступний для зору людей—
Оповитий віків тишиною

ГАЛІЛЕЙ.

Гей!

Герої!

Каліки!

Службовці!

Торговці!

Поетики!

А живіть собі, як вам бажається!

Через те, що

—ви чуєте? —

все таки

обертається!

КАНІВ.

Покірний наймит я, давно прикутий
Бажанням їсти щось до рахівниць;
Давно душа моя схилилась ниць,
Міста, під вашим подихом отрути,—
Так через віщо-ж досі не забути
Мені світанків в полі й косовиць;
Так через віщо-ж солоденький Гриць
І досі ще мені хвилює груди?
Вже цукроварні, фабрики і гути
Встилають димом золото пшениць...
І вже в минулім можна все збагнути,
І вже нема в майбутнім таємниць!

І одягає машинова міць
І дні мої й таку наївну банку,
Мою країну, з прадідів селянку,
Співучу землю смутку і криниць...
Вже не впаду на сіно горілиць,
Щоб пити вітер, ніч і степ до ранку,
А потягну в кафе бліду панянку
Або досвідчених в коханні молодичь...
Або-ж при світлі тихих блискавиць,

Що людський геній їх замкнув у шклянку,
Пурну в думки, й серед нудних крамниць
Ходжу-блуджу всю ніч без перестанку.

І в час мов брук сіренького світанку,
Коли ще землею повівають сні,
Не вітер з поля—дужий та ясний—
Свій ранній спів складе мені на ганку,—
Ні, в передмісті роздере горлянку
Заводів рев—покликач навісний,
Щоб ми, селян онуки і сини,
В ланцюг життя нову влітали ланку,
Змінивши плуга, свиту і веснянку,
І самий пах селянської весни
На рахівниці, теку і вагранку,
І в кам'яницях закуток тісний!

І навіть піт гарячий та рясний,
Такий солодкий і разом солоний,
Що у дідів по хуторах відгонив
Чимсь, наче пар піднятий восени,—
В диму заводів—темний та масний—
Не нагадає про широкі гони,
Де на обніжку дикий мак червоний
Посіяв вітер скраю борозни!
Бо голос крові став не голосний
І не подав онукам оборони,
Коли їх час могутній та грізний
Гнав од дідизни у міські полони!
І йшли, і йдуть безмежні мілійони
Селян колишніх, давніх як і я,—

Й рука, скажи, наважиться чия
Твою зламати волю і закони,
О, місто-велетню, що виростив бетони
Там, де колись пишалися поля,
І тільки вітер молодий гуляв
І тіні хмар на ярину нагонив;
А ще раніш кочовників загони
В шовковій тирсі ранками спиняв
Дніпро, що тут сріблясті перепони,
Для них в степу широкім розілляв!

А нині гордо в небо повстромляв
Ти кам'яниць своїх бетон надійний
На знак того, що припинила війни
З тобою вже приборкана земля!
Нащадку степу, що тебе прокляв
Не раз твій дід—в байраці хутір мрійний,
Немов у казці журавель сумирний,
Що непомітно викохав орля...
І я, пішовши хлопцем відтіля,
Приніс тобі не ладану та смирни—
Все, що батькам моїм дала рілля—
Терпіти дар великий та безмірний!

І ось тепер, твоїм законам вірний,
Все-ж відчуваю, що в мені жива
Сел незліченних мрія вікова—
Про переліг незайманий та вільний!
І часто я втупляю погляд пильний
У далечінь, де смуга лісова
З очей моїх пожадливих хова

Степів колишніх вид багатомільний...
І через те, як прийде день недільний,
Несе мене, гуркочучи, трамвай
Кудись за місто, де пісок суцільний
Бодай ріденька укрива трава...

З дитячих спогадів тяжіє голова,
Коли моріг постелеться під ноги,
Коли вгорі дзвенить сосна й розлогий
Дуб холодком повільним повива...
Вузьенька стежка... Знову дерева...
І далі берег жовтий та улогий—
І за Дніпром замайорять пологи
І наче привид—села і жнива...
І тихий спів... про те, як удова
Та сподівалася синів з дороги...
...А все-ж чомусь не набіжать слова
В рядки наївні тихої еклоги!

Селянський краю мій—на вік убогий!
Вже я не той, як за дитячих літ...
Але й в тобі хіба що Заповіт
Час відмінити ще не має змоги!
А вже й Дніпро не той... Вже і пороги
Ось-ось одягнуть в крицю та граніт...
...Навіть недавнє—наче давній міт,
Як і казки про вільні перелоги...
Що-дня нові потреби і вимоги
Женуть тебе в новий, незнаний світ,
І дні твої—сіренькі епілоги
Віків, що їх розпочинав був скит...

Усе пливе... мов той незграбний пліт,
Де білорусові під час негоди
Чомусь ввижається, що до господи
Він не поверне, кинувши сиріт...
Пливуть світи, прикуті до орбіт...
Пливуть часи—великий чин природи...
Пливуть у безвість племена й народи,
Держави, війни, боротьба і гніт...
Бо що-доби підноситься в zenit
Всеволодний диск, що й перед часом сходить—
І що-весни новий буяє цвіт,
І раз-у-раз хвилює місяць води...

Життя міняє форми,—й перешкоди,
Що їх зустріне на шляху своїм,
Змітає геть, або-ж диктує їм
З новим шукати спільности та згоди!
Я наче бачу височенні сходи—
Кінчаючи біжучим днем моїм,
Безкраю смугу весен, літ і зим,
Що ними край мій тихо переходив,
Аж доки вирости міста, й заводи
Свій кучерявий розстелили дим
На вас, поля, левади та городи,
І на рядки моїх думок і рим...

Але ще довго-довго за новим,
Що шлях йому послався на висоти,
Тягтимиться без волі і охоти
Все те, що ми його звемо старим,—
Вони-бо скуті коренем одним!

Адже й в новім брелять знайомі ноти
Утоми, болю, темряви й скорботи,
Що вже плыває за вітром степовим,
Коли й діди мої по сіль у Крим
Волами їздили, коли й полоти
Ходили мати, і коли самим
Онукам впало стати до роботи!

І досі ще неспокою й турботи
Горить огонь в очах моїх братів,—
Бо він недавно ще палахкотів
Десь в глибині самотньої істоти!
Бо ще недавно так немов із скоти
Дивився світ на далі золоті,
І тільки де-не-де серед кротів
Довговолосі скніли Дон-Кіхоти...
Але-ж не можу серце розколоти!
І ось, чужий тому, чим животів,
Не відпочину й за міської сльоти,
В полоні цегли, диму і дротів!

Бо виріс я на межах двох світів—
Півмерлих сел і міста молодого,
І не зречусь ні там, ні тут нічого,
Хоч як-би часом з болю захотів!
Бо роки ранні, мов коріння ті,
Зростивши там, де тихо і убого
Конаєш ти, минувшино-небого,
У чаді в лій намочених ґнотів,
Я сам, покірний часові й меті
Життя, що завжди плине до нового,

Немов у сні туди перелетів,
Де тяжить брук над мертвим перелогом!

О, коротенька наче смерть дорого,
Що розірвала світ на тут і там!
Вже я тепер нічому не віддам
Так як раніше міг, себе усього!
Нехай гудки упевнено і строго
Що-ранку крають вічність пополам—
Чужий, чужий я цим новим богам,
З своїм селянським розминувшись богом!
Але-ж і там, де за останнім рогом
Ще і тепер дозволено полям
Нудити світом, не знайду нічого,
Чому-б курити пісні фіміям!

Поля, поля! Тепер не сила вам
Зростити спів в вашім колишнім сині,
Що відчинив спокійне серце нині
Для вас чужим і мертвим голосам!
Бо ось виразно відчуваю сам—
В полоні цегли і трамвайних ліній—
Що я чужий вашим волошкам синім,
Вашим світанкам, вітрові й вівсам,
В ту саму міру, як і тим часам,
Що мов раби лягли до ніг машині,
Що їм відкрився крамарський Сезам
Під брязкіт куль, карбованців й аршинів.

І через те, мабуть, моїй хвилині
Вже не піднести гордо голови,

Аж доки час воїстину новий
Мов пишний крин зросте на Україні,
І днів роздерті мертві половині—
Ширококрилий вітер степовий
І бруку темний та голодний вий—
Розквітнуть десь в гармонії єдиній!
Але-ж за те, коли вечірні тіні
Проле на землю безмір світовий,
Буває часом—в тихій самотині
Я відчуваю часу літ живий!

Тоді і шепіт жовклої трави,
І кожний голос, що бренть в природі,
І вулиць гам, і мудрий спів заводів,
І ви, думки умріяні, і ви—
Усе мені співає—уяви.
Що вже ніщо стоїть на перешкоді,
Щоб давній світ у небувалій згоді
Свою прадавнію єдність відновив!
Для того-ж в кожнім стогоні лови
Початок ще нечуваних мелодій,
Натяк на світ воїстину новий,
Прекрасний так, що й уявити годі!

Коли пустелі мертві і безводі
В садок обернуть дужі орачі,
Що кожен з них ще за дитинства вчив,
Що на землі він у своїй господі!
І зникнуть десь в минулому на споді
Від людських серць завжди нові ключі
Лиш через те, що той, хто волочив—

Вже не чужий для бруку й пішоходів!
Яка нова розгорнеться відтоді,
У далечінь безмежну пливучи,
Історія культури і народів,
Що час її їм справді доручив!

І так замріюсь часом уночі,
На самоті в своїй кімнаті білій,
А то і вдень, безжурної неділі
Давно знайомим містом ідучи,
Що ось пливу що далі то хутчій,
Віддавшись весь уяві легкокрилій—
Шумлять мені якісь рожеві хвилі,
Бринять вітрила з синьої парчі.
А там—за мною—очі глядачів,
І береги ще за дитинства милі,
Де назавжди народній дух спочив,
Пісні створивши красні та безсилі.

І бачу я—на давнім небосхилі
Байдужі зорі... Стомлені лани...
Навіть здається—сиві чабани
Гарячим днем маячать на могили...
Знайоме тло нерадісних ідилій!
Тут наче людям хтось заборонив
Немлявий рух, щоб втратили вони
В очах відвагу і бадьорість в тілі!
Але лягають поміж нами мілі,
В тумані тоне відблиск давнини,—
І світ новий душі моїй змарнілій
Золотосяйний обрій відслонив!

І бачу я все те, про віщо снів,
Про що земля завжди в мені тужила,
Коли дзвенить на селах кожна жила
За говірок, налитих сонцем жнив!
...Виходять люди на квадрати нив,—
А людям тим, так наче дано крила,
Немов земля ніколи не родила
Смутних людців моєї сторони!
І кожен з них машину полонив—
А та-ж машина лагідна та вміла!—
І мов гуляти діти-пустуни,
Стають вони до нелегкого діла!

В очах знання, упевненість і сила,—
Душа-бо в них палає молода,—
Ритмічний рух, розміряна хода,
Немов різьбар доклав руки до тіла!
Не гнуть їм стан важкі з снопами вила,
Не ле з них піт, неначе та вода,
Бо розум тут усе потрібне дав,
Щоб праця їм була легка та мила;
Щоб їм земля, як щирий друг, годила.
Земля, що нині з виснаги руда
Замість пшениць густих себе укрила
Таким сміттям, що й мовити шкода!

І бачу далі я, чого жадав—
По вільній праці стомлену громаду,
Коли надійде прохолода з саду,
Коли остання пройде череда.
Доки вірниця тиха і бліда

Вгорі погасить ранішню лампаду—
До мудрих книг схиляються на раду
Юнацький вус і сива борода...
Що їм утома, розпач і нуда,
І боротьба, і біль, і смерть позаду,
І мій кобзар, і мій Сковорода,
І мільйон імен і фактів зряду!

Не тим відчуті спогадів відраду,
Що їм широкий розгорнувся шлях,
Що їм закон тільки єдиний в днях —
Передчувай, твори, але не згадуй!
Лиши глухим сонети про Елладу,
Лиши сліпцям увесь музейний прах—
Видобувай заховане в віках,
Науку клич до себе на пораду;
Зумій дійти доцільности і ладу
В житті таких, як давні у рядках:
Замість творить поему чи баладу,
Її красу відчуй в своїх ділах!

І бачу далі я—по всіх краях
Земля в новому світлому убранні,
Бо руки мудрих лагідні й старанні
Доклали праці на її полях!
Земля ця—дім; йому-ж високий дах—
Уся блакить, що в гордому змаганні
Накарбувати в ній шляхи безгранні
Перемогла її людина-птах!
Земля ця—сад у квітах і плодах,
Де все злилося в радісній осанні

Змаганням творчим, вічним у світах —
Єдиній силі, першій і останній!

Рівняють все закони неблаганні,—
Хто скаже—стій!—хвилині чи зорі?—
Надходить ніч, як захід догорів,
Початок дня ховається в світланні...
Так рік-повз-рік у зміні безнастанній
Час надійшов, що тільки майорів
Смутним очам моїх плугатарів,
Коли конали в темряві й стражданні.
І відступились обрії туманні
Від міст і сел, і темних хуторів,
Бо давній світ в незнаному єднанні
Свою прадавню єдність відтворив!

Цвіте земля, і простори морів
Її голублять синіми вітрами,
І все спішить з розкішними дарами
До ніг нових людей-багатирів!
Не до міських блідих пролетарів,
Не до селян, що в'януть на плугах—
Ні, до людей, що змили темні плями
Всіх соціальних класів і шарів!
Нема селян, немає крамарів,
Нікого вже не звуть робітниками!
...І давнє сонце тішиться вгорі
Новими справді, щасними віками!

А на землі, затопленій садами,
По берегах її блакитних рік—

Ні сел, ні міст, а те, що я не звик,
Ще називати простими словами!
— Щасливий світе!— вигукну з нестями,
Та перше, ніж відчую власний крик—
Мені з очей далекий обрій зник
А обрій близький замикає брами...
І, обхопивши голову руками,
Гублю хвилинам божевільним лік,
І тільки чую,—десь по-над світами
Пливе назад мені за роком рік.

І знову я сіренький рахівник,
Що зазирнув за межі всіх історій,
Дивлюсь на села журні та суворі,
Що мов конають тихо віддалік...
І знову я в кутку своїм приник:
Такі ті села для журби просторі;
Голодні, темні, стомлені і хворі—
Як десять років тому, як торік!
І мов ті велетні серед калік—
Мов острови на безбережнім морі—
Стоять міста... І рвуться на язик
Слова журби, а не гірких докорів!

Міста, міста! Жорстокістю бадьорі!
Мільйоносилі людські двигуни!
Це ваш тягар приплескав бігуни,
Це вам на паливо часи і зорі!
Каміносерді! Тисячами творів
Уславлені культурні дикуни!
Закуті в мідь, бетони й чавуни

Вселюдські мрії ніжні і прозорі!
Коли-ж огнем своїх лабораторій
Розженете довічні тумани,
Що криють, наче хвилі неозорі,
І цемент ваш і проріст ярини?

Коли-ж страхіття визиску й війни,
Що, вас створивши, володіють нами,
Десять накладуть своїми головами
За всі гріхи німої давнини?
І ви, знанням озброєні сини
Наївних сел, що никнуть над степами,
Приведете їх за яснії брами,
Де рани давні вигоять вони!
Живі уламки днів старовини!
Убогі стріхи, вквітчані вишнями—
Хто сліз гірких над вами не ронив,
Хто не болів і не болить за вами!

Мільйони сел, де поруч комнезами
Й вечірній дзвін до церкви—знаю вас!
Не швидко ви у той щасливий час
Доженете скрипучими возами!
Ще вам не раз звертати на той самий
Знайомий шлях—проклятий вже не раз—
Знесиля, муки, темряви й образ,
Политий потом, кров'ю і сльозами!
Аж доки там, за дальніми часами,
Не раз змінившись в профіль і en face,
Давно розставшись з степом і лісами,
Почуєте доби нової глас...

І по хатах заступить лій і гас
Електрика; й зашарудить газета
Там, де колись пророка і поета
Великий дух за темряви погас;
І відродиться в мільйонах мас,
А не лише зорітиме з портрета,
Змагань безсмертних символ і прикмета,—
Апостол правди, селянин Тарас!
А від часів моїх десятків фраз
В нудній колекції анахорета,
Немов часам прийдешнім напоказ
На берегах лишить байдужа Лета...

І стануть дні немов рядки сонета
Довершені! Й в розлогах пишних днів
Зростуть нащадки давніх хуторів,
Не знавши болю, примусу й багнета!
Гарбу замінить вигідна карета...
І ремигання стомлених волів
Вже не почують простори полів
І неба сонцем заткана сайгета...
О, давня земле, над усі планета!
Коли-ж з безодень світових огнів
Спливе над обрій золотий комета—
Знамено розквіту для сел і нив?

Чи ще не раз перегорить їх гнів
На сірий попіл, і криваві чвари
Може не раз побачуть сиві хмари
На біднім лоні стомлених ланів?
І не один ще мовить—ось змарнів,

А де-ж юнацтва мрії і примари?
А хліб селянський і міські товари—
Замість села і міста—у борні...
І ще не раз по золотій стерні
Народніх спогадів—прихильні Лари,—
Перейдуть предки дужі і смутні
Варяги, скити, половці й татари...

Але міцні розміряні удари
У серця вічності, і йдуть віки,
І не затримають тобі руки,
Історіє, ні молитви, ні карі!
І зійде час електрики і пари
На мертвий степ, занедбаний такий,
Де ще недавно кидали круки
Тінь від крила на кочові отари!
І там, де вчора ще над плугом марив
Ратай про хліб від кукіля гіркий,
Знання і досвіду могутні чари
До леміша додасть юнак стрункий!

І поту давнього гіркі струмки
З засмаглих чол Семенів та Іванів
Вже не роситимуть пісок і камінь,
Що хліборобові дались в знаки...
Бо ось складуть нові робітники
Машини мудрі, мов дитя слухняні,—
І в вечори задумливі і тьмяні
На степовому березі ріки
Рибалка-дід забуде про вудки,
Почувши звуки ще йому незнані—

Не дзвін коси, а впевнені гудки
Залізних коней з м'язами титанів!

В яких рядках поезій чи романі
Я оспівую час, що десь гряде?
Я, що схилив покірне і біде
Свое лице у двох віків на грані!
Ось тільки бачу так немов в тумані
Прекрасних, дужих, радісних людей—
І вся земля співає, і гуде
Широкий простір буйних океанів...
І пишні села, радістю убрані,
За руку місто впевнено веде...
І на горі всіма забутий Канів
Благословляє в далечінь дітей!

Мільйони книг, теорій і ідей,
Вся точність формул, вишуканість рими,
Все, що часами давніми й новими
Дало землі надхнення молоде:—
Знання і досвід, що для них ніде
Не ставить світ духовий та видимий
Якихось меж, і триєдине з ними
Мистецтво вічне, що було й буде,—
Усе для часу, що до нього йде
Життя помалу кроками важкими,
На цім шляху лишивши де-не-де
Руїни, біль і розпач нестерпимий!

О, краю рідний, степе несходимий!
Надійде час—і темрява густа,

Що ти її у спадщину дістав
Укупі з мріями найкращими своїми,
Розійдеться,—і прийдемо туди ми,
Де вільна єдність вільно вироста,
Де важать рівно поле і варстат
Для тих, що разом спини гнуть над ними!
Далекий часе! Тернами густими
Нехай до тебе шлях позаростав,—
Дар поступати, людності питимий,
Її вести вперед не перестав!

Туди, де світ, що з хаосу повстав,
Що всі стихії невгавущі збурих,
До ніг людини ляже, наче мурий
По шкоді пес, ховаючи хвоста!
Де поєднає села і міста
Велика єдність праці і культури,
Аби нащадок велетнів похмурий
Засмаглу спину гнути перестав;
Щоб посміхнулись радісно вуста
Тих, що під плач то ліри, то бандури
Молили всує мертвого Христа,
Його творцями взяті на тортури!

І не посміють істину авгури
Вдягати в мотлох кривди і химер;
І дух знання—великий піонер—
Не буде битись крилами об мури,
А поведе у далечинь—не хури,
А повітряних тисячі галер
За межі часу, вимірів і сфер—

Такий могутній, вільний та безжурий!
Й мистець від браку живлення понурий
Не оберне надхнення в адюльтер—
І зникнуть з творів славлені Лаури
Пташки, зідхання, зорі і етер...

Новий герой—пілот і інженер—
Зламає звички, примуси і ґрати—
І буде мудрий дужого вігати—
Його новий всевидящий Гомер!
Але не нам, я знаю, й не тепер
Світів нових встановлювати дати,—
Нам хоч-би степ дідизний доорати,
Бо й досі голос степу не завмер!
І не беруся я à livre ouvert
Метаморфоз прийдешнього читати,
Бо ще і досі серця не віддер
Я від порога батьківської хати!

Та й як живому серце відірвати
Від берегів біжучої доби,—
Хіба не всі для неї ми раби,
Чи не для всіх вона єдина мати?
Та навіть пес десь на сіді кудлатий,
Найближчий друг дитячої юрби,
На греблі тінь похлої верби,
Парфуми гною, конопель і м'яти
Мені рідніші, ніж майбутні шати,
Що ці-ж долини тихі і горби
Десь приберуть, коли мені лежати
У тій землі, що я її робив!

А в серці біль самотній—о, як-би
Бодай на мить узріти шлях широкий,—
В далечені такі прекрасні роки,
Віків прийдешніх відблиск голубий!
Де на сторожі правди—не убій!
Поставлять люди—примус одинокий,
Й лише в казках залишаться морлоки—
За хліб черствий ошукані раби;
І не до церкви з хутора баби,
А в храм науки світлий і високий
Внесуть в очак васильків дух слабій—
Землі моєї виснажені соки!

О, днів майбутніх спокою глибокий,
На землю цю знесилена прийди!
А я вітати в днях моїх радий
Бодай здаля твої повільні кроки!
Нехай мій час—кривавий і жорстокий,
Аби тебе він болем породив,
Аби злилися села й городи—
Життя нового слуги і пророки!
І хай не прийде радість ця, аж доки
На кладовищі кущик лободи
Розквітне з мене—мрійник смутноокий,
Я дослухаюсь до її ходи!

І так молюся инколи—гряди,
Доба від продажу й купівлі чиста,
Коли не буде ні села, ні міста,
А будуть тільки люди і сади!
І днів моїх скривавлені сліди

Омне радість тиха і огниста,
І в кожних грудях мука особиста
Зростить закон—у далечинь іди!
За дати всіх календарів туди,
Де не загасне правда промініста,
Що дух її й за давнини родив
Сум мудреців і пориви артиста...

Та певне маю щось від реаліста,
Бо не назву своїм біжучим днем
Сторінки вічні прози і поем
Про те, що буде років через двіста,
Як не введу до Скрябіна чи Ліста
Або Бетговена безсмертних тем
Пісень народніх з їх блідим вогнем
Або частушок битого намиста!..
Ні, не скидаюсь я на гімназиста,
Що, не збагнувши перших теорем,
Вважав, що досить бомби анархіста,
Щоб повернути світові едем!

(Хіба що діти бувши, ми живем
В країні добрих фей і мудрих гномів,
А літ дійшовши, знавши смак у бромі,
Йдемо за фактами й календарем).
Не рік, не десять—докч доберем
—А не в якомусь вичитаєм томі—
Найкращих способів у кожному домі
Зростити те, що правдою ми звем!
Ще не один ми вир перепливе,
І, береги залишивши знайомі,

Ще не один ми зрадімо тотем,
Його ваги і марности свідомі!

Бо на Україні, де не всім відомі
Абетка, потяг, мило й оливець,
Ще не сьогодні скажемо кінець
Старим звичаям, злидням і соломі!
Тут ще не рік, збиваючись на комі,
За псалтирем сивенький пан-отець
За крашанки навчатиме овець
Терпіти все в покорі і утомі!
І ще не рік сидітиме у гromі
Дідок патлатий—всесвіту творець;
І днів нових такий бадьорий гомін
Не раз поверне десь на манівець...

І буде так, що ось навчиться жнець
Вже не лише косою володіти,
А крові темні та могутні міти
Переведуть уміння на нівець!
І знов кукіль укрив та чебрець
Лани, що звали людям хліб родити,—
І підростатимуть маленькі діти,
Щоб одягти старих зусиль вінець!
І будуть довго мільйони сердець
На роздоріжжі двох світів горіти,
Де вже й тепер майбутнього вітрець
Дерев старезних колисає віти.

Бо не дозволять мрійникам робити
Якихсь купюр історія і дні—

Випереджає ранкові огні
Світанок тихий, тінями повитий.
Але закон—це не причина скніти,
І не джерело розпачу, о, ні!
Спокійно мудрий стане у багні,
Бо прийде час, коли себе омити.
Ще тільки учні, хворі та піїти
Завжди в сучасному такі смутні,
Бо треба нервів дужих, щоб зуміти
Відчути шовк в цупкому полотні;

Щоб в смузі днів сіренькій і нудній
Часів нових початок розпізнати—
Коли в розлогах світових ланів
Почне життя своє минуле жати!
І, над колискою схилившись, мати
Про час минулий творчости й руїн
Візьме не раз таких пісень співати,
Що, літ дійшовши, зрозуміє син
І дні мої, і біль моїх хвилин—
Усе, що ним колись земля боліла—
І всю тебе, моя Україно мила,
Найнепомітніша з усіх країн—
Мільйони сел серед німих долин...
Десяток міст... Земля на хліб збідніла..
Десь на горбку позаколишній млин...
І над Дніпром занедбана могила!

З М І С Т.

	Стор.		Стор.
Лірика	7—46	Розпочинає дні	28
Я знаю	7	Торгуємо усім	29
Знаю, сіренький я	8	Папірос кому	30
Я—як і всі	9	Знов на сторінках	31
Для вас	10	Це снилось?	32
Уночі його вели	11	Питалась ласково	33
Сідало сонце	12	У дужих дні	34
Впало—ставай	13	Плакала вона	35
А він молодий	14	Долі моєї ціна	36
Притулив до стінки	15	Майже рік	37
Мабуть дуже	16	Здається, знову	38
Ще в полон	17	На поле вийшов	39
Був це хлопчик	18	Пропало сіно	40
Зціпив зуби	19	Сьогодні день	41
Зустрів кулю	20	Надходить дощ	42
Де конопі	21	Вже одспівали	43
Ні словечка йому	22	І вийшов на поле	44
Там, де полягли	23	І ось ляжу	45
Розминувся зі мною	24	Люблю в уяві	46
Одірвались від днів	25	Галілей	49—70
Читаю Сінклера	26	Канів	73—95
Попоїм, посплю	27		